

# ההר והבית

פרק זה מהווה פתיחה לנושא שלפנינו, ובו יבואר חילוק המדרגות שבין הר הבית לבין בית המקדש.

## א. חלוקת המקומות

כשאנו עוסקים ב"הר הבית", עלינו לדעת תחילה מה כולל בתוכו שם זה. והנה, הר הבית, כשמו כן הוא, ההר שעליו נבנה בית המקדש. בתוך הר הבית יש להבחין בכמה שטחים ומקומות שונים:

- בראש ההר נמצא המקדש עצמו; ההיכל ובו האולם, הקודש וקודש־הקדשים. ולפני ההיכל: המזבח, עזרת־הכהנים ועזרת־ישראל. כל אלה נקראים בשם הבללי הנזרה (וקדושתם המיוחדת, כ"מחנה שכינה", היא מן התורה).
- מזרחית לעזרה נמצאת עזרת־הנשים, שהיא "חצר חיצונה" לעזרה (וגדר קדושתה המיוחדת הוא מדרבנן).
- העזרה ועזרת הנשים מוקפים בשטח הנקרא חוץ (שגם קדושתו היא מדרבנן).
- סביב לבל אלו נמצאת הרחבה החיצונית ביותר של הר הבית. רחבה זו נקראת גם בשם הר הבית סתם.

חשוב להדגיש כי למעשה, העליה להר הבית בזמננו מתייחסת לרוב רק לחלק החיצוני ביותר — רחבת הר הבית — ולא לשטחים הפנימיים יותר. זאת משום שמן התורה אסור לטמא־מת להכנס לעזרה, ומדרבנן אסור לו להכנס אף לשטח החוץ, וכיום אנו נחשבים טמא־מת.

ממבט ראשון, רבים טועים ומתייחסים לבל הר הבית ומה שבתוכו כאל מקשה אחת, בעוד שלאמיתו של דבר מדובר בכמה מקומות השונים זה מזה באופן משמעותי, ומהרבה בחינות.

ההבדל המשמעותי ביותר קיים בין שטח העזרה לבין הר הבית שסביבו (כיון שקדושתם של עזרת הנשים והחיל היא מדרבנן, ומן התורה קדושתם כקדושת שאר שטח הר הבית ולא כקדושת המקדש והעזרה), וכפי שנפרט בעת.

### ב. העזרה והר הבית — מחנה שכינה ומחנה לוויה

העזרה נקראת "מחנה שכינה", ועל פי תפקידה אפשר להגדיר אותה כ"חצר המקדש", כמו "דוצר המשכן" שהיתה סביב המשכן שעשה משה רבינו במדבר. וכדברי הרמב"ם:

ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית: עושין בו קדש וקדש הקדשים, ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם, ושולשתן נקראין היכל. ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו... וכל המוקף במחיצה זו, שהוא כעין חצר אהל מועד, הוא הנקרא עזרה, והכל נקרא מקדש.

(בהמשך להגדרה זו, נשתמש גם אנו בשם "מקדש" לתיאור שטח העזרה כולו.) בתוך העזרה נעשות כל עבודות המקדש: שהיטת הקרבנות, זריקת הדם והשריפה על המזבח, הקרבת המנחות, הנסכים והקטורת, ועוד. גם אכילת הקרבנות הנחשבים "קדשי קדשים" (כמו קרבן חטאת) נעשית רק בתוך העזרה. לכל העניינים הללו, אין כל משמעות לשטח הר הבית שמחוץ לעזרה, ולמשל: השוחט קרבן בזהר הבית, מחוץ לעזרה, עבר על איסור "שחוטי חוץ" ודוֹתחייב כרת.

כפי שהזכרנו, גם לענין דיני הכניסה בטומאה (— הלכות "ביאת מקדש") קיים הבדל משמעותי בין הר הבית לבין המקדש: להר הבית אסורים להכנס רק הטמאים ב"טומאה היוצאת מן הגוף" — כמו נידה ובעל-קרי — אבל למקדש אסור להכנס גם לטמא־מת, ורק טהור גמור מותר להכנס שם.

גם לענין העונש על הכניסה בטומאה יש הבדל: על איסור הכניסה בטומאה למקדש יש חיוב בעונש כרת, ואילו הכניסה בטומאה להר הבית אסורה אמנם בלא־תעשה דאורייתא אך אין בה חיוב כרת.

מהו, אם כן, הר הבית, אם כל-כך שונה הוא מן המקדש? בהלכה נקרא הר הבית "מחנה לזיה", כיון שבו שומרים הלויים על המקדש, בדומה ללויים שחנו סביב המשכן במדבר סיני ושמרו עליו. דהיינו, עבודות המקדש אמנם אין מקומן בהר הבית, אך מצות "שמירת המקדש" של הלויים מתקיימת בו, וכדברי הרמב"ם:

והיכן היו הלויים שומרים, על חמשה שערי הר הבית, ועל ארבע פנותיו מתוכו, ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ, שאסור לישוב בעזרה, ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה...

כמו כן נוהגת בהר הבית גם מצות מורא מקדש, וכדברי הרמב"ם:<sup>1</sup>  
מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר "ומקדשי תיראו"... ואי זו היא יראתו, לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו...

אם כן, מלבד איסורי הכניסה בטומאה, החלים בחלקם כבר בהר הבית, הרי שתי אלו — שמירת מקדש ומורא מקדש — הן מצוות הנוהגות לגמרי כבר בשטח ההר, עוד מחוץ למקדש. בנוסף לזה, גם מצות ומעלת התפלה במקום המקדש קיימת היא בשטח הר הבית כולו, וכן לגבי מצות ההשתחויה, וכמו שנבאר בפרק "שער השמים". ומלבד זה, יתכן שהר הבית הוא מקומן של כמה מצוות נוספות הקשורות במקדש.<sup>2</sup>

אם כן, אפשר להגדיר את הר הבית כתחום השייך למקדש, המקום הנבחר שבתוכו נמצא המקדש. אמנם "עשר קדושות הן" מארץ-ישראל ועד לקדש הקדשים<sup>3</sup>, אך המעבר מקדושת ירושלים אל קדושת הר הבית הוא המעבר המכריע — אל נוכח המקדש. מתחום ההר ופנימה מתחיל השטח הסובב את המקדש, ולכן מקדימה המשנה במסכת מדות לתיאור המקדש את תיאור הר הבית: "הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה"<sup>4</sup>. על כן, שמירת המקדש והיראה ממנו נוהגות בשטח הר הבית, כיון שבו עומדים אנו "מול המקדש".

ב. שם ת. ה.

ג. שם ז, א-ב.

ד. ראה בספר אל הר המור, עיקרי ההלכה.

פרק ט.

ה. משנה כלים א, ו-ט.

ו. מידות ב, א.

אמנם, אין פירוש הדבר שהר הבית מהווה רק מעבר מן העיר אל המקדש, ללא שום תוכן עצמי. יש כאן דרגה בפני עצמה, הקובעת ברכה לעצמה ויחס לעצמה<sup>ז</sup>. דוקא הר הבית הוא המקום הנבחר — "אשר יאמר היום בהר ה' יראה"<sup>ח</sup>, "ההר חמד אלוקים לשבתו"<sup>ט</sup>. וכבר הרחבנו בנושא זה בספר 'אל הר המור' ('חלק הדרוש').

מכל זה מובן שהעיסוק בנושא הר הבית והעליה אליו אמנם יונקים הם את משמעותם מעניינו של המקדש עצמו, אך אין זהות מלאה בין הנושאים, והמושג "הר הבית" מהווה שלב בפני עצמו כאמור, הבדל זה בין הנושאים ניכר ביותר בזמן הזה, מפני שהעליה להר הבית הינה מותרת ע"פ ההלכה (לפי התנאים המסויימים), ואילו הכניסה למקום המקדש אסורה עלינו (באופן כללי).

### ג. הר הבית, מזבח, מקדש

כדי שנוסיף להבין את חילוקי המדרגות, אפשר לפרט יותר ובמקום לדבר על שני עניינים — הר הבית והמקדש — נדבר על שלשה: הראשון, הר הבית והעליה אליו, השני, המזבח ועבודת הקרבנות, והשלישי, בית המקדש.

בהלכה, שלשת אלו מהווים שלש 'תחנות', שכל אחת מהן יכולה לעמוד בפני עצמה גם לפני 'התחנה הבאה'. כפי שנבאר:

לגבי ה'תחנה' הראשונה, הר הבית, כבר הזכרנו שהעליה להר הבית מותרת ומתקיימת גם אם איננו יכולים לבנות מזבח ולחדש את עבודת הקרבנות ('התחנה השניה') ולבנות את בית המקדש ('התחנה השלישית').

וכעת נבאר כיצד ה'תחנה' השניה, מזבח ועבודת הקרבנות, עומדות בפני עצמה גם ללא ה'תחנה' השלישית:

ז. ומפי מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א שמענו כי הדבר נרמז במקומו של המקדש בתוך הר הבית; שאילו היה הר רק רחבה סביב המקדש מתאים היה שתעורה תהיה במרכזו ההר. אך אנו רואים שאין זה כך, אלא "העורה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרחות

ז. ומפי מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א שמענו כי הדבר נרמז במקומו של המקדש בתוך הר הבית; שאילו היה הר רק רחבה סביב המקדש מתאים היה שתעורה תהיה במרכזו ההר. אך אנו רואים שאין זה כך, אלא "העורה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית, אלא רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרחות

וקרובה למערב יתר מכל הרחות, וגינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב, וגינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון" (רמב"ם שם ה, ו).

ח. בראשית כב, יד.

ט. תהלים סח, יז.

לפי מה שנפסק להלכה, הקרבת הקרבנות אינה תלויה בבנין המקדש, ודי לבנות את המזבח במקום המתאים. וכמו שפסק הרמב"ם:

...לפיכך מקריבין הקרבנות כולם אף על פי שאין שם בית בנוי,  
ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חרבה ואינה מוקפת  
במחיצה...

כמובן שעל מנת לחדש בפועל את עבודת הקרבנות נצרכת עבודת הכנה הלכתית, לברר כמה נושאים חשובים ולתת פתרונות עיוניים ומעשיים לשאלות ההלכתיות כמו איסורי ההקרבה והכניסה בטומאה, זיהוי מקום המזבח, מציאת כהן מיוחס, בגדי כהונה, ועוד. אך כאשר יפתרו שאלות אלו ניתן יהיה לחדש את העבודה גם בלי בנין המקדש!

כך גם נעשה הדבר בפועל בראשית ימי הבית השני, כאשר גבנה המזבח וחדשה העבודה עוד בטרם יסוד הבית<sup>י</sup>, שנעשה כחצי שנה מאוחר יותר, כמפורש בספר עזרא<sup>ב</sup>:

ויגע החדש השביעי...ויקם ישוע..וזרובבל...ויבנו את מזבח אלהי  
ישראל להעלות עליו עולות ככתוב בתורת משה... מיום אחד לחדש  
השביעי החלו להעלות עולות לה' והיכל ה' לא יסד.  
ובשנה השנית לבואם... בחדש השני החלו זרובבל... וישוע...  
לנצח על מלאכת בית ה'... ויסדו הבנים את היכל ה'...

למעשה, נפסקה אז עבודת הבנין מיד, והתחדשה רק שמונה-עשרה שנה מאוחר יותר<sup>ג</sup>, וכל אותו הזמן הקריכו על המזבח ללא בית-מקדש.

אף לאחר חורבן הבית השני, השתדלו גדולי ישראל לחדש את עבודת הקרבנות. בזמן הסמוך לחורבן, בימי התנאים והאמוראים, היתה זו שאיפה מובנת מאליה, וכפי שמובא במדרש<sup>ד</sup> שהיהודים בהנהגת ר' יהושע בן חנניה השתתפו בנסיון לבנות מחדש את המקדש. כך גם למשל, כל עוד התאפשר הדבר, שמרו על הטהרה בעשיית היין והשמן כדי שיהיה אפשר להקריבם

כאילו הבית עומד. ראה הסוגיא בשבועות טז, א.

יב. ג. א-י.

יג. ראה רש"י בתחילת ספר עזרא.

יד. ב"ר סד, י.

י. הלכות בית הבחירה ו, טו.

יא. כך לדעת ר' יהושע, במשנה ערויות ח, ו, וכפסק הרמב"ם. אמנם, לדעת ר' אליעזר עשו אז קלעים במקום מחיצות הבית, והיה זה נחשב

במקדש<sup>טו</sup>. ויתרה מזו: ישנה סברה שגם בפועל הקריבו קרבנות מסוימים (כמו קרבן פסח) בתקופה הראשונה לאחר החרבן<sup>טז</sup>.

גם בדורות הבאים, כשפחתה הנוכחות היהודית בארץ, נמשכה התקוה לחידוש העבודה, וכמו שהעיד בעל הכפתור-ופרת<sup>י</sup> על רבינו יחיאל מפריז, שלפני כשבע-מאות וחמישים שנה רצה לעלות לירושלים ולהקריב שם קרבנות (ועל מעשה זה הסתמכו פוסקי הלכה אחרונים<sup>י</sup>). ולפני כמאה ושבעים שנה התעורר הרב צבי הירש קלישר וצ"ל לשכנע את שאר גדולי הדור דאו להסכים עמו לפעול לחידוש עבודת הקרבנות, מתוך תקוה שתהיה אפשרות מעשית להשיג זכויות בהר הבית לצורך זה<sup>יז</sup>.

גדולי הפוסקים האחרונים שעסקו בנושא (בעיקר עקב הצעת הרב קלישר) — כמו ר' עקיבא איגו<sup>יב</sup>, החתם-סופר<sup>יבא</sup>, ועוד גדולים בדורו של הרב קלישר<sup>יבב</sup> ובדורות שלאחריו — ואשר דנו בנושא זה כמו בכל שאלה הלכתית העולה למעשה — התייחסו, לפחות בשלב הראשון, רק לבנין מזבח והקרבנות קרבנות (ולפחות קרבן פסח) ולא לבנין המקדש (וזאת מסיבות מעשיות והלכתיות שונות).

טו. חגיגה כה, א: "חבריא מדין בגלילא".  
טז. כך טוברים היעב"ץ (שאילת יעבץ ח"א פט), המהר"ץ חיות (בכתביו; קונטרס עבודת המקדש פ"ג, אמרי בינה יז, דרכי הוראה ב), הנצי"ב (שו"ת משיב דבר ח"ב נו), ועוד. אבל פוסקים אחרים דחו ראיות אלו, ראה למשל בספר עבודה תמה לר' חיים נתנזאהן, ואכמ"ל.  
יז. פרק י.

יח. חרושי כפות ותמרים למסכת סוכה לד, ב. נודע ביהודה קמא או"ח לה. מנחת חינוך מצוה צה.

יט. כמובא בספר דרישת ציון, ובשאר כתביו. ראה "הכתבים הציונים של הרב קלישר", הוצאת מוסד הרב קוק.

כ. המשא ומתן בינו לבין הרב קלישר תלמידו מובא בדרישת ציון, וכן דן רעק"א בשאלה זו עם חתנו הזת"ס (כמובא בתשובת החח"ס

המצוינות להלן).

כא. שו"ת יד"ד רל"ו.

כב. כמו ר' אליהו גוטמאכר מגרידיץ (שדבריו מובאים בדרישת ציון), ו' יעקב עטלינגר בעל הבנין ציון (שו"ת בנין ציון סימן א ובדרישת ציון), ר' דוד פרידמן מקרלין (שמדבריו נביא לקמן), המהר"ץ חיות (בתבי מהר"ץ חיות), ועוד.

כג. י. שלו: הנצי"ב (מרומי שדה למנחות נו), החפץ י"ס (לקוטי הלכות זבחים סו, ב), הרא"ה י; (בכמה מקומות בשו"ת משפט כהן), החוץ איש (אהע"ז הלכות פ"ז ב), הגרצ"פ פרנק וגדולי ירושלים (ספר מקדש מלך), הגר"ב טיקוצינסקי (עיר הקדש המקדש), ועוד ועוד עד לגדולי דורנו זה כגרש"ז אויערבך (מנחת שלמה ח"ג סימן קסב).

## ד. מזבח וקרבנות יתכנו קודם מלכות ישראל

בהשתדלות שנעשתה לחידוש עבודת הקרבנות קיים פרט נוסף המדגיש את העובדה שנושא זה עומד כשלב בפני עצמו, לפני בנין המקדש:

לגבי בנין המקדש מובא בגמרא<sup>12</sup>:

שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ, למנות להם מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה.

ומבואר שם שקיומן של שלש מצוות אלו צריך להיות בסדר זה – מלך, מלחמת עמלק, בנין המקדש. דהיינו, המצב הרצוי הוא שבנין המקדש יבוא לאחר כינון ממלכה ולאחר המנוחה מן המלחמות, וכמו שנאמר על רוד המלך, שכאשר הניח לו ה' מכל אויביו מסביב אז התעורר להשתדל בבנין הבית<sup>13</sup>.

והנה, יש הסוברים<sup>14</sup> שהסדר הזה מחייב בכל הזמנים, ולא נאמר רק לגבי בנין הבית הראשון וקביעת מקומו. על כן, לדעה זו, אין מצוה עלינו לעסוק בבנין המקדש כל עוד לא התכוננה מלכות ישראל בארץ ישראל ולא הגיעה שעת המנוחה ממלחמות אויביו מסביב.

אמנם, לגבי חידוש עבודת הקרבנות, הרי ברור ומוסכם שאין הדבר נכלל בסדר הזה של שלש המצוות; אלא, אם הדבר מתאפשר, מעשית והלכתית, מצוה עלינו להקריב קרבנות גם לפני מינוי מלך ומנוחה ממלחמות<sup>15</sup>. וכמעשיהם של רבינו יחיאל מפריז והרב קלישר, אשר רצו לבנות מזבח ולהקריב קרבן עוד בהיות הארץ שוממה, תחת שלטון הגויים, לפני הקמת מלכות יהודית כלשהי בארץ ישראל.

כד. סנהדרין כ, ב.

כה. שמואל ב' פרק ז.

כו. כאמור לקמן, זוהי דעת ר' רוד מקרלין, וברודנו החזיקו בדעה זו הרב צבי יזרדה הכהן קוק והרבי מליובאוויטש זכר צדיקים לברכה. אך הרב קלישר (בהוספות לדרישת-ציץ) סבר שסדר זה נאמר רק בתחילה, עד בנין בית ראשון (אלא שהרב קלישר עצמו הסביר שבאמת גם הוא אינו מדבר כעת על בנין הבית כלל), והחזיק בדעה זו הגר"ם טיקוצ'ינסקי

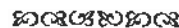
בעיר-הקדש-המקדש ח"ה פ"א. וראה דברי הרב גינזבורג בספר "מלכות ישראל" א, ודברי ר' אליצור סגל בחוברת יבנה המקדש גליון ו', ובספר תורת הבית בב"מ, וכן את המובא לקמן בפרק "מעשה ידי צדיקים". ואין כאן המקום להאריך בזה.

כז. וכמו שהקריבו קרבנות כל השנים במשכן ובבמה בגבעון, גם קודם בנין הבית, לפני היות מלך ולפני המנוחה ממלחמה.

וכך כתב ר' דוד פרידמן מקרלין — מגדולי הדור בזמן הרב קלישר שעסק בנושא חידוש העבודה; לדעת הרב מקרלין פטורים אנו מלהשתדל היום בבנין הבית, כל עוד אין מלך בישראל ולא הגענו אל המנוחה, וכלשונו<sup>כ</sup>:

...חובת המצוה לבנות בית הבחירה, שזו מצוה מיוחדת וזולת קרבנות, ובמצוה זו לא נתחייבנו אלא לאחר שנכנס לארץ-ישראל ויהיה לנו מלך ונכרית את זכר עמלק... ואם כן פטורים אנו עתה... מלבנות בית הבחירה<sup>כ</sup>. אבל בעבודה, אם היינו יודעים איך ובמה לעבוד, היינו מחויבים לבנות מזבח ולהקריב עליו קרבנות.

אמנם, לדעתו אין עדיין פתרונות מספקים לשאלות ההלכתיות הכרוכות בחידוש העבודה (— מקום המזבח ובניינו, ייחוס הכהנים, בגדי כהונה וטומאת הציבור), ולכן הוא התנגד בחריפות ליזמת הרב קלישר, וכמו שכתב בהמשך דבריו: "אמנם לפנינו בהמאמר יבוא מניעות הרבה מחמת ספקות שאי אפשר לנו לעמוד עליהם עדי יערה רוח ממרום עלינו ויאיר עינינו בזה". אך לענייננו, החלוקה בין השלבים הינה ברורה; ולכן בעוד שכנין הבית הוא כחזן רחוק, הרי חידוש העבודה יכול היה להיות "היום לעשותם", אפילו במצב שרוב עם ישראל מפוזר בכל העולם, ובארץ-ישראל יושבים רק יהודים מעטים תחת יד הישמעאלים.



הארכנו מעט בענין זה מפני שיש ללמוד מכאן לגבי העליה להר הבית; שהרי בשם שאנו מתייחסים לחידוש עבודת הקרבנות (ה'תחנה השניה') בשלב ומטרה בפני עצמה עוד לפני בנין הבית (ה'תחנה השלישית'), כך, וקל-וחומר, שיש להתייחס לעליה להר הבית (ה'תחנה הראשונה') בשלב העומד בפני עצמו. ואם לפני כמה דורות, בהיות ישראל מתי מספר בארץ כמעט וגרים בה, דנו הפוסקים למעשה על חידוש העבודה — כל שבן שהיום, כשישראל הולכים ושבים לארץ, אפשר וראוי לעסוק לכל הפחות בשלב הראשון, העליה להר הבית. ובפרט

לומר שמכת החיוב של הקרבת הקרבנות נהיה מחויבים גם לבנות בית (אלא שיש בעיה כיצד אפשר לקדש את המקום מחדש), ואנ"מ.

כח. בקונטרס דרישת ציון וירושלים, נדפס בתחילת שורת שאילת רוח.  
כט. עיי"ש שזה לדעת הרמב"ם, אבל בדעת הראב"ד, שאין מקריבין בלא בית, הוא רחצה



שמבחינת השאלות ההלכתיות, העליה להר הבית קלה ופשוטה לאין־ערוך מחידוש העבודה<sup>ל</sup>.

נראה שחסד מיוחד הוא מאת ה' שבתוך המקום המשתייך כבר למקדש ישנו חלק אחד שאליו ניתן להתקשר בפועל גם בזמן החורבן — הוא הר הבית. בעליה להר הבית יש בידינו אחיזה ממשית בענין המקדש כולו.

### ה. הערה נוספת<sup>ל</sup>

בפרק זה נתבאר שהר הבית ובית המקדש הם מושגים שאינם לגמרי זהים וחופפים, ובעצם בספר כולו אנו מנסים להדגיש את העניין שיש בעיסוק בנושא הר הבית, גם כשאין עוסקים באופן ישיר בנושא המקדש עצמו.

אך חשוב להדגיש שחלילה לנתק ולהפריד בין ההר לבין הבית. נכון אמנם שיש כאן מדרגות מדרגות, והר הבית הוא מדרגה לעצמה מלבד המקדש, כשם שקיים גם ההבדל בין עבודת הקרבנות לבנין המקדש — אבל זכות קיומן של מדרגות־הביניים הממוצעות היא רק כאשר מבינים שמדרגות אלו הינן שלבים מתוך הסולם הגדול ש"ראשו מגיע השמיימה". אם חלילה נטעה להתייחס אל הר הבית כאל תכלית לעצמו, ונתעלם מן הקדושות שלמעלה ממנו, נמצאנו "מקצצים בנטיעות", ובכך נאבד גם את מה שבידינו. באמת, כל עשר הקדושות שבארץ־ישראל מחוברות זו לזו ונובעות זו מזו, וכולן מהוות אחדות אורגנית שלמה, אך בנוסף לזה הרי בתורה בכלל, כל נסיון להסתפק ב"חצי דבר" אינו נכון וסופו כשלון. "תורת ה' תמימה"<sup>לב</sup> דוקא (ואז היא גם "משיבת נפש").

עוד נזכיר דבר פשוט, שגם כשאנו מחלקים למדרגות ושלבים, כמו הר הבית, קרבנות ומקדש, ומסבירים שיש טעם וענין גם בשלבים הראשונים, בודאי אין פירוש הדבר שאנו מצפים דוקא להתקדמות איטית, שלב אחרי שלב. אדרבה, ודאי שאם נזכה נשמח לעבור כבר את העיסוק בשלב הראשון לבדו — (העיסוק בהר בלי קרבנות ובית). וכן השלב השני — (חידוש העבודה) ודאי שלכתחילה

לא. מכאן עד סוף הפרק — מדברי מו"ר הרה"ח יצחק גינזבורג שליט"א.  
לב. תהלים יט, ח.

ל. למשל: המעיין בדברי הרב מקרליק הנ"ל — המחננגד התריף ביותר לרב קלישר — יראה שבל טענותיו אינן שייכות כלל לעליה להר הבית.

ראוי שיבוא יחד עם השלב השלישי (— בנין הבית)<sup>לג</sup>. וכמו שאנו אומרים על הגאולה בכלל, שגם אם יכולה היא לבוא בהדרגה, שלב אחר שלב, הרי ודאי אנו מצפים למצב הרצוי לכתחילה: "זכו — אחישנה"<sup>לד</sup>.

מכל מקום, בחלוקה לשלבים שונים יש תועלת; כמו למשל שגם אנו חושב מישוהו שכדי לעסוק בבנין המקדש צריך להמתין דוקא למשיח, נאמר לו כי לכל הפחות יעסוק בגאולת ההר ויתן דעתו על חידוש העבודה.

מתוך נקודה זו, נתייחס לאחד המכשולים הכבדים הקיימים בנפש מלעלות להר הבית, והוא ההרגשה ש"בעצם לא עשינו כאן שום דבר". פעמים רבות, גם לאחר שאדם נבין ומסכים שמותר לעלות להר הבית, וגם שיש כמה מצוות ועניינים שמחמתם "ראוי" לעלות להר הבית — עדיין עומדת על דרכו רתיעה גדולה מכל הענין, כי סוף סוף "זו לא תכלית!" הרי המצב היום רחוק כל כך מן המצב המצופה, שממש נראה מעליב לעשות ממנו ענין. ראינו גם יהודים שלאחר שעלו להר הבית פעם אחת שוב לא רצו לעלות, כי דוקא בהר הבית גוברת הרגשת התסכול הנורא. ככל שקרובים יותר אל הקודש מורגש יותר החורבן, ומאמר הרמב"ן ש"כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו" מתבטא היום בחריפות הכי גדולה בהר הבית. אנשי־לב העולים להר נקלעים לסערה פנימית עזה, כאשר במקום השמחה הגדולה האמורה להיות בעליה אל הר ה'־ה, חשים צער עמוק וחותר על עיר האלקים המושפלת עד שאול תחתיה. ואל המראה העצוב של "שועלים הלכו בו", נוסף חילול ה' והעלבון הנורא כאשר מונעים מכל איש יהודי לומר אפילו בקשת תפלה קטנה ביותר, והמנסה להמרות צו זה מושלך החוצה ככלב ומרגיש את החורבן על בשרו ממש...

במצב שכזה, קשה לעלות להר, וממילא נשאלת גם השאלה: אם כן מדוע לעלות? מוטב אולי שנמתין מבחוץ עד שירדם ה' ונזכה כבר לראות זיכר על מכונו וכהנים בעבודתם.

לג. והגם שההלכה היא "מקריבין אע"פ שאין בית", הרי ברור שזוהי הקרבה חסרה, גם מנחינת ההגדרה ההלכתית, וכמו שמוכת מדברי הרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה: "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות..." — ואם הקרבנות אינם

צריכים בית כלל, מדוע "לעשות בית" לשם כך? (שמענו מהורב רא"ם הכותב שליט"א, והביא ראיות לדבר ואכמ"ל).  
לד. סנהדרין צח, א.  
לה. שמחה שאינה סותרת את מורא המקדש, בבחינת "וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא).

ונאמר בקיצור: העליה להר הבית תבוא רק כאשר בהר תוכן ותורגש ההתקשרות לענין המקדש – לפיסגת החר שאנו מרשזשים במעלהו. כיום, אין ב"הר" הרגשה של "בית" ("הרגשה ביתית"), ורק כאשר נקשור היטב את ה"הר" ל"בית" יקבל "הר הבית" את משמעותו האמיתית.

והנה, מאברהם אבינו למדנו את קדושת הר הבית – "אברהם שכתוב בו הר"ל – ומכאן שבאמת יתכן "הר" ללא "בית", אך זה אפשרי רק בתור מצב זמני, כהכנה לבנין הבית. בשיש התקדמות לקראת בית ניתן לסבול מצב של הר לבד, אך אי אפשר להסתפק בהר. ואכן, אצל אברהם מודגש שכל העניין הוא בצפיה לקראת העתיד, וכפי שקרא את שם החר עצמו: "ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה"<sup>לז</sup> – הכל על שם העתיד. כך, ויותר מזה, נכון לאחר שכבר היה בית ונחרב, שאזי מציאות החר בלא בית היא ממש בלתי־אפשרית, כשכבר יש במקום "רושם" של בית.

בהמשך לאברהם שקרא למקדש "הר", אומרים תו"ל שיצחק קראו "שדה", ויעקב קראו "בית". שלשת אלו מכוונים כנגד הר הבית, העזרת, ובית המקדש עצמו (וכמו שכתב המבי"ט<sup>לח</sup>), והם כנגד שלשת השלבים המתוארים בפרק זה: אברהם העולה ל"הר יראה" כנגד הר הבית, יצחק הנעקד על המזבח כנגד עבודת הקרבנות, ויעקב הבונה את "בית ישראל" כנגד בנין המקדש. והנה, שלשת האבות הם המשך אחד, ובלי להגיע ליעקב, בחיר האבות, עדיין לא נשלמה תכלית הכוונה באברהם; על הפסוק "בית יעקב אשר פדה את אברהם"<sup>לט</sup> דרשו חז"ל<sup>מ</sup>: "יעקב פדה את אברהם", ולענייננו נוכל לומר: "בית יעקב", הוא בית המקדש, פדה את החר של אברהם. כשהיתה ההתקדמות (ואפילו איטית, "קמעא קמעא") מהר לשדה ולבסוף גם לבית, התברר שהיה טעם גם לעלות להר. ויותר מזה לאחר יעקב אבינו, לאחר שיש כבר "בית", וכן לאחר שנחרב ונשאר ממנו "רשימו", אזי חייבת להיות זיקה גלויה אל הבית גם בשמתייחסים למדרגת החר.

לז. פסחים פח, א. ובמדרש תהלים פא הלשון: "אברהם קרא לבית המקדש הר". וראה עוד בפרק "מורא מקדש" ובפרק "סמוך לפלטרין" על הקשר המיוחד שבין אברהם אבינו להר הבית.

לז. בראשית כב, יד.

לח. קריח ספר, הלכות בית הבחירה פ"ה.

וכ"ב הגר"א בישעיה פ"ב.

לט. ישעיה כט, כב.

מ. סנהדרין יט, ב. ב"ר סג, ב.

## “אל ראש ההר”

נאמר כאן עוד משהו על הצורך הפנימי להרגיש את ההתקדמות לקראת היעד הסופי:

מטבע היהודי שאין הוא יכול להיות עומד במקום אחד. הוא חייב להרגיש כל הזמן התקדמות. הליכה בדרך כלשהי המובילה אותו לעבר יעד מסוים. אם ירגיש שהוא “תקוע” ואינו מתקדם לשום מקום, מאבד הוא את טעם החיים, מתייאש מאותה הדרך, וממילא חזקה עליו שיחפש לעצמו דרך אחרת שבה ירגיש התקדמות. חיים ב”מבוי סתום”, בלי ידיעה והרגשה “לאן אתה הולך”, מנוגדים לעצם מהות היהודי, ולכן כל הזמן הוא יתור אחר דברים חדשים.

גם בנושא שלנו, אם לא תורגש ההתקדמות שיש בעליה להר הבית לכיוון התכלית – בנין המקדש – מסתבר שיהודים לא ירצו לעלות להר, שהרי מה טעם יש לעלות אם בזה הננו רק מטיחים את הראש בקיר, ללא התקדמות אמיתית אל היעד הנכון? מתוך כך, עולה החשיבות של ענין ה”כבוש” הקיים בעליה להר (כמבואר בפרק “סמוך לפלטרין” ובהערה שבסופו); כי העיסוק בתחום הזה הוא העיסוק החותר ומתקדם אל מטרה מסוימת, במגמה לצאת מן הבוץ שאנו לכודים בו כעת. יתכן גם לומר שעקשנות מתמדת תניב בסופו של דבר התקדמות בפועל, וגם אם נטיח את הראש בקיר לבסוף יתמטט הקיר הרעוע מכח “ראש הברזל” היהודי, אך עדיין נצרכת ההסברה כי יש במעשים הנוכחיים משום התקדמות.

הצורך ה”עצמי” של היהודי להרגיש התקדמות, כרוך הוא כמובן בצורך להציב “יעד סופי”, ולא להסתפק במשהו חלקי. כבר עמדנו לעיל על נקודה זו וכעת נוסיף גם כה מעט:

יהודי רוצה תמיד את ה”תכלית”. ישראל “עזין שבאומות”<sup>מא</sup> הם ואינם מוכנים להסתפק בבינוניות פושרת כתחליף לאמת. יש בהם איזו עיקשות פנימית האומרת “או הכל או לא כלום”. לכן, סוד ההצלחה במעשה קשור הוא להרגשה שהנה “אנחנו הולכים על הכל”. כדי שהיהודי יבער בלטה ובמסירות

גפש, ואף יצליח במעשיו, נחוצה לו ההרגשה כי הנה הולך הוא בדרך אל המטרה התכליתית הנכספת. ומעצם טבעו, מן הסתם לא יסתפק במשהו פחות מאשר "להביא גאולה לעולם" – אם על פי דעה משובשת ואם על פי תורת אמת.

זוהי אחת הסיבות לכך שבנין הארץ בדורות האחרונים נעשה בעיקרו דוקא ע"י אלו שפרקו עול תורה ומצוות. אותם חלוצים ראו את חזות הכל בגאולת הארץ וקיבוץ העם, והרגישו שבזה הם הולכים על מטרה סופית. אנו רוצים להקים מדינה, "להיות עם חפשי בארצנו", ובזה כבר נמצא הכל. לעומת זאת, חשבו הם כי מאחור, בגלות, באמת אינם משאירים שום דבר בעל ערך. כל הטוב והיקר הולך הוא עמדם אל הארץ, וממילא, כיון שאנו "הולכים על כל הקופה", יש את הלהט והחזון, כי הצדק עמנו, נעשה ונצליח.

ולעומתם, רוב מנין ובנין של ציבור שומרי התורה לא הצטרפו ליטול חלק פעיל במהלך זה, ובמיוחד לא היו בין המובילים אותו. היהודי המאמין ידע שאמנם "להיות עם חפשי בארצנו" היא מטרה חשובה, אך עדיין אין זה הכל; כי צפיית הישועה שלנו מתנשאת הרבה מעבר לאופק הצר של הקמת מדינה "ככל הגוים", אל עבר החזון של מלכות, סנהדרין, נבואה ומקדש. ומכיון שההתעוררות הציונית הרגילה לא ידעה לבלול בתוכה את החזון היהודי השלם, על כן לא יכלה היהדות הנאמנה להרגיש חיות והתלהבות אמיתית בחלום הציוני החלקי והקטוע. אין פירוש הדבר שההמנעות מישוב הארץ הינה מוצדקת באמת, מה גם שפעמים רבות היו סיבותיה הבטלנות והעצלנות, אלא שמכל מקום יש נקודת-אמת באותה הנטייה לעמוד מנגד ובחוסר זההתנערות לעשייה. אותה אימרה ידועה שאנו "מחכים למשיח" ורק כשיבוא נעשה גם אנו משהו, יש בה אמנם את הפירוש הרגיל שלפיו באמת זהו "תירוץ" ולא סיבה נכונה, אך יש בה גם את הפירוש האמיתי שאכן היהודי אינו יכול להצטרף לאיזה מהלך שלא מורגש בו היעד האמיתי, "להביא לימות המשיח".

ואפשר לדרוש על זה את ענין המעפילים<sup>22</sup>. לאחר חטא המרגלים חשבו ישראל לתקן ולעלות אל הארץ בחזקה, ואז אמר להם משה "למה זה אתם

עוברים את פי ה' והיא לא תצלח". וכתב ר' צדוק הכהן מלובלין<sup>מ</sup>: "ודייק 'והיא', שבכל מקום דרשו חז"ל 'היא ולא אחרת', שיש זמן אחר שמצליח, והוא זמננו זה שהוא עקבי משיחא". ויש לומר כי הוצפת המעפילים לא הצליחה דוקא מפני שהיו מאמינים והרגישו קשורים ומחוייבים למשה. גם בעלותם הזהרה ידעו כי אין כל האמת איתם, שהרי "ארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה". באמת הם רצו את משה וארון הברית עמם, והבינו שבלעדיהם "זה לא זה", אלא שתקוותם היתה שלאחר הפריצה הראשונה יצטרפו כולם בהמשך. להם אמר משה: "כל הכבוד על המחשבה והרצון לפעול באתערותא דלתתא, אך היא לא תצלח". לעומתם, המעפילים בדור עקבי משיחא לא הביטו לאחור לראות מתי יעלו עמם צדיקי הדור ואיתם התורה. הם קראו "העפילו אל ראש ההר", נטלו על עצמם את כל האחריות על המהלך שפתחו בו, ולכן "היא תצלח".

[כמובן, אין בכל זה כדי להצדיק חלילה מגמה כזו של התנתקות מכל קדשי ישראל, אלא שמכל מקום תכונת העוזת של ישראל באה כאן לידי ביטוי באופן בולט; שכן ה"חלוצים" לא הסתמכו על המציאות הפשוטה הריאלית, אלא השליכו הכל מנגד. ובאמת, לא יתכן להעזי כל כך אילולא שבחסתר היתה נמצאת האמונה (אף שבמודע היו מתבחסים לה), והיא שנתנה את הכח לזה. לעומתם, המעפילים הראשונים לא העיזו עד הסוף אלא חשבו שבזכות ההעזה גופא "יכריחו" את ה' להענות להם, ולא הלכו במסירות נפש גמורה, ואכמ"ל].

על פי הדברים האלה, מתברר שעומדת בפנינו משימה לא קלה, ועלינו לאחוז היטב בשני הצדדים. מחד, איננו רשאים לשקוע בבטלנות ולא לעשות דבר, ומאידך איננו רוצים ואיננו יכולים להציב רק חזון חלקי. אנו יודעים שהתכלית תגיע רק בשלמות המקווה, כאשר "נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים"<sup>מג</sup>, וכאשר "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"<sup>מח</sup>, ופחות מזה לעולם לא יספק אותנו. אך עלינו להצליח לראות כיצד גם הצעדים המסוימים שבכחנו ללכת היום חדורים הם באותו חזון גדול.